

הרב יצחק שמואל שכטר

חבר הבר"צ דק"ק קרית צאנו נתניה
וראש הכוללים ומראשי כוללי ש"ס
מח"ס שו"ת ישיב יצחק כ"ר חלקים

ביטול טכנאי עקב חזרת המכונה לעבוד - הודעת ביטול בתא קולי

כ"ז סיון תש"ע לפ"ק

לכבוד מכבודינו מאוד נעלה הרה"ג ר'
גמליאל בן הג"ר אלחנן הכהן רבינוביץ
שליט"א, מח"ס גם אני אודך, בני ברק

בנדון שאלתך בא' שהזמין טכנאי מכונת
כביסה לתקן המכונה ליום א' בצהריים וביום
א' בבוקר התקשר אליו להודיע לו שמבטל
ההזמנה לתיקון כי המכונה התחילה לעבוד
והטכנאי לא הרים הטלפון ובא בצהריים
לתקן המכונה וטוען שחשב שהתקשר בבוקר
לזרו אותו שיזכור לבוא ועתה דורש מאה
חמישים ש"ח עבור שהגיע לבית לתיקון
האם צריך לשלם לו או לא והטעם עכ"ד
השאלה.

עבודות המתקבלות ע"י הטלפון וביטולן

בעיקר הדין בזה כיון דהרגילות בענינים
אלו בקבלת עבודה ע"י מזכירה טלפונית או
גם בע"פ בכל סוגי העבודות המקובלים
כשמזמינים אומנים שונים או מזמינים תור
לרופא וכדו'. וכל האומנים והמשרדים השונים
שדרכם לקבל הזמנות באופנים אלו הרגילות
ג"כ ישיש להם תא קולי וכד' כשאנשים רוצים
לבטל ההזמנה או את התור בזמן קודם בכל
מקום כפי המקובל ולכן הם צריכים להיות
מודעים לזה שעלול מסיבות שונות לבטל
ההזמנה.

וביותר בנידון דידן שנודע לטכנאי
שהלקוח התקשר רק מסיבות שונות לא ענין
אותו לשמוע את התא קולי ולכן להלכה פטור
המזמין הבעה"ב לשלם לו לא מבע"י שכר

בטלה רק אפי' תרעומת אין כאן ואפי' אם
הפסיד ע"ז הזמנה אחרת וכ"ש דע"פ רוב
האומנים לא מבטלים הזמנה בשביל לקוח
אחר רק דוחים זאת לזמן מאוחר כידוע
באמתלאות שונות באים קצת מאוחר להבא
אחריו.

דבר מצוי מאד שלפעמים מזמינים ביקור
אצל רופא או עו"ד וכיוצא בזה אפילו ע"י
טלפון דהוי כאמירה ולפעמים יש תנאים ע"פ
הנוהל שחייב לשלם לו אם לא ילך כגון
שבגללו לא הזמין אחר לביקור וכמו שיתבאר
ולכן יש להזהר שאם רוצה לחזור יודיע לו
בהקדם אולי ימצא עוד אחר במקומו וקשה
מאד לברר אם היה יכול למצוא אחר או לא
וגם יש חילוק בסיבת הביטול אם אינו צורך
בו עוד דהוי כאונס ומ"מ אם יש להם תנאים
מפורסמים בהודעות ביטול יש לילך אחר
תנאי ההתקשרות בזה.

ומ"מ אמרתי אעבור פרשתא דא וזאת
החלי בעזהש"ת.

מקור דין זה הוא בב"מ פרק השוכר את
האומנין בדין חזרת הבעה"ב על הפועלים
קודם או אחר שכבר התחילו במלאכה,
וברמב"ם פ"ט משכירות הלכה ד' ובטושו"ע
חור"מ סי' של"ג (סעי' י"א) פסק השוכר את
הפועלים והטעו את הבעל הבית או הבעל
הבית הטעה אותם אין להם זה על זה אלא
תרעומת.

ובסמ"ע (שם סק"א) מעתיק לשון הטור,
דאיזה מהן שבא לחזור הרשות בידו שיכול
לומר הבעל הבית לפועל השכר עצמך במקום

וז"ל הש"ך (שם) ולפ"ז היכא דאין כאן טירחא כגון שמוצאין בעה"ב אחר להשכיר עצמן אין להם עליו אפילו תרעומת וכ"כ הב"י בשם הרמב"ן בפרק האומנין גבי דזל עבדתא וחוזר בעה"ב וכו' עיי"ש שהאריך בזה.

אי יש חילוק בין אי חוזר משום טענה רבה או לא

ובשטמ"ק בב"מ (שם) כתב דאע"ג דפועל איכא תרעומת כשחזר בו בעה"ב אע"ג דליכא פסידא הני מילי כי הדר בלא טענה אבל הכא בטענה רבה חוזר עכ"ל עיי"ש.

ובקצוה"ח שם (סק"א) ביאר דהואיל ואין לו צורך עוד לספינה וכה"ג דחוזר בטענה רבה אין בו משום תרעומת, וא"כ לפ"ז נראה דהיכא דשוב אין לו צורך כלל בפועל דליכא בו תרעומת א"כ ה"ה וכ"ש דליכא בו משום חסרון אמנה. ודון מינה ומינה בנ"ד ג"כ דאין לו צורך בו אין כאן דין תרעומת וכ"ש כשביטלו כפי הנהגה המקובל.

טעם החיוב בחזרת בעה"ב כשאין להם עוד להשתכר

בעיקר הטעם שבחזרת הבעה"ב באופן שלא ימצאו עוד להשתכר והפסידו מלאכה בגללו חייב לשלם להם שכרם כפועל בטל עמדו האחרונים לבאר מדוע חייב בעה"ב לשלם הלא מ"מ לא הזיקם בידיים (א) ובתוס' ב"מ (ע"ו ע"ב) משמעות דבריהם טעם החיוב דקיי"ל כר"מ דדאין דג"מ ולכן חייב כפועל בטל.

(ב) אבל בקצוה"ח סי' של"ג (סק"ב) הקשה דמה בכך שנתבטלו ממלאכה הא קיי"ל המבטל כיסו של חברו פטור ואם לא נגרם הפסד והחסרון בעצמם הממון אלא שמנע ממנו ריוח שהיה יכול להרויח זהו גרמא ופטור וא"כ ה"ה הכא אפי' מצאו אמש להשתכר והיום לא מצאו אין בו משום מזיק כיון דאינו אלא כנועל דלת חנותו של חברו.

אחר, והפועל יאמר לבעל הבית צא ושכור לך פועל אחר, אלא שיש על החוזר תרעומת כשביל הטורח.

(א) וכתב הפרישה שם דמכל מקום הרשות בידו לחזור משמע דלית ביה אפילו משום מחוסרי אמנה, דסבירא ליה דלא אמרו כן אלא כשחוזר מדבריו בדבר שאין בו תועלת וכמו שכתבו הטור ומור"ם ז"ל סוף סימן ר"ד, דכשנשתנה השער לית ביה משום מחוסרי אמנה והכי נמי כשחוזר הבעל הבית משום שאין צריך להם או שנמצאו פועלים בזול יותר.

ובנ"ד דחזר קודם שהתחיל במלאכה (עיי"ש בש"ך סק"א) ובפרט בלא שייך שינוי דעת וכמו כן ליכא טורח דעפ"ר מוצאים האומנים להשכיר עצמם לאחרים. ובפרט שעשה השתדלות מה שצריך להודיע לו טלפונית ביטול ההזמנה בבוקר בתא קולי והאומן ידע שהתקשר אך לא טרח להוציא ההודעות מהטלפון אין כאן שום לתא דתרעומת כנ"ל.

(ב) והסמ"ע שם מהפרישה סיים ולפי זה החולקים שם וכמו שכתב מור"ם ז"ל שיש חולקין בזה חולקים גם כאן, ומה שכתב אין להם אלא תרעומת ר"ל לאפוקי תביעת ממון אבל ממחוסרי אמנה גם כן נינהו עכ"ל. ומ"מ בנ"ד אין כאן דין מחוסרי אמנה ולא תרעומת כנ"ל.

ובעיקר דברי הרמ"א שם דגם בתרי תרעי יש בו משום מחוסר אמנה הש"ך שם סו"ס כ"ד (אות ח') הביא דהב"ח נסתפק בזה לדינא ועי' מה שהאריך בזה שם זקני הגר"א (אות י"ח) שם באריכות.

ובניד"ד כיון דחסר בו בזמן מוקדם הרבה קודם שהיה צריך להתחיל במלאכה ועוד לא יצא למלאכתו עיי"ש בש"ך (סק"א) וליכא טורח להשכיר עצמו במקו"א אפי' תרעומת אין לו וכ"ש בנ"ד שהודיע לו בתא קולי וכו' כנ"ל.

במלאכה פטרו הקצות על פי שיטת תשובת מוהר"ם ב"ר ברוך דפוס פראג (סי' תתכ"א) שכתב וז"ל דין הא דינא דגרמי היינו במקום שמפסיד חבירו על ידי גרמתו אבל מקום שהיה יכול להרויח וגורם לו בגרמות שאינו מרויח פטור.

דינא דגרמי לא חייב רק בנזק ולא בשאר דברים

ומשום דדבר האבד לא מצינו אלא היכא דכבר התחילו במלאכה דזה קנין שקונין בו השכירות פועלים ורצו לחזור בזה אמרינן שוכר עליהן או מטען אבל היכא דלא התחילו במלאכה דאין בו משום קנין כלל אלא דברים בעלמא א"כ אפילו הוי דבר האבד אינו אלא משום דינא דגרמי שהפסידו על ידו וכה"ג דאינו אלא מניעת ריוח אפילו בנזק אדם פטור ומשום דלא מיחייב בדיני דגמרי אלא בנזק ולא בארבעה דברים וכמ"ש הרמ"ה הובא בטור סימן ש"ח וא"כ כיון דדעת מוהר"ם דפטור נראה דמפסיק לא מפקינן ממונא ודוק.

ובערוך השלחן חו"מ סימן רצ"ב (סעי' כ') כתב דהיכא שההפסד הוא ברור חייב לשלם ואינו בגדר מבטל כיסו של חבירו דהיכא דההפסד ברור הוי כגרמי ודבריו תואמים לדברי שאר הפוסקים הנ"ל עי' שו"ת חת"ס חו"מ סי' קע"ח.

ולכן י"פ לד"ינא הקצות החושן הוא יחיד במקום רבים ולכאור' אין לטעון קים לי כהקצות החושן, וכן כתב בספר נצח ישראל (מהג"ר ישראל גרוסמאן שליט"א, סימן נ"ב אות ג').

ובעיקר שיטת התוס' בטעם החיוב בחזרת בעל הבית דמשלם דינא דגרמי כר' מאיר הנתיבות שם (אות ג') העיר עליהם וכתב דהא הא דשוכר עליהן עד כדי שכרן ע"כ לאו דינא דאורייתא הוא וע"כ הוא מצד תקנת חז"ל או שאמרו חז"ל דעתן שבכך מחייבין עצמן זה לזה להשלים ההיזק עד כדי שכרן ועל תקנת

שיטת הקצות אפי' מבטלו מהפסד ברור פטור

ולכן כ' טעם אחר דכיון דקיי"ל אדם שהזיק אדם חייב משום ד' דברים ואחד מהם משום שבת ואפי' שבת שלא במקום נזק חייב וא"כ לר"מ דדאין דינא דגרמי הוי גורם לשבת וחייב.

לענין שכר פועל עם רכב או עגלון

ועי' מש"כ בדברי קצות החושן בספרי שו"ת ישיב יצחק חלק י"א (סי' ע') דדעת הקצוה"ח דאף אם מבטלו מהפסד ברור פטור דרק באדם שהתורה חידשה כלל דשבת בזה יש לחייב אדם המבטל חבירו ממלאכתו. אבל שכר בהמותיו ולא התחיל במלאכה אפילו מצאו אמש להשתכר והיום לא מצאו אין זה אלא כמבטל כיסו של חבירו ואין בו נזק כלל ופטור.

שיטת השו"ע דאין חילוק לענין תשלומי שבת בין שכר אדם לשכר בהמה

(ב) אמנם מסתימת השו"ע והפוסקים (בסימן של"ג) משמע דלא חילקו בין שכר האדם לשכר הבהמה, וכ"כ במחנ"א (הל' גזילה סי' י"א) וז"ל דכיון שזהו אומנתו של זה דמי לאומן שע"י כליו מתקן מלאכתו וה"ה נמי זה הפועל על ידי הבהמה מתקן מלאכתו והכל שכר האדם קחשיב עכ"ל, וממילא חייב לשלם מדינא דגרמי על כל דמי השכירות.

ברי היזקא חייב אפי' בנימוול כיסו

ובנחלת צבי (הנדפס בסוף השו"ע הגדולים והוא מבעל פתחי תשובה חו"מ סימן שי"ב סעי' ז') דהיכי דברי היזקא מקרי גרמי וחייב, וכ"כ בחושן אהרן חו"מ סי' של"ג (ס"א).

לא התחילו במלאכה אפי' בדבר האבוד פטור

ולהלכה אפי' בפועלים בלא התחילו

(טעם ב') עוד טעם כ' שם דחייב בעה"ב בדבר האבד כתב שם בדברי חיים כיון דהתחייב עצמו כמו שכתב המרדכי בהגוזל קמא (חידוש קט"ו) וכ"ה במחנה אפרים שכירות סי' י"ח ובשכירות פועלים סי' ז' ובהלכות שומרים שם סי' ח' וכ"כ במהרי"ט קידושין וזהו טעם שחייב הפועל בדבר האבד דגם בדבר שהוא גרמא אם מתחייב עצמו חייב עיי"ש, ומ"מ בנידון דידן כיון דטעם חזרת בעה"ב הוי כעין אונס דלא צריך ליה כאונס שנולד אח"כ דמי דאין דינו כמזיק ופטור מלשלם אפילו בפועל וכ"ש באומן דיש פוטרים אותו לגמרי כדלהלן וכ"כ עוד בתשובותיו במקו"א.

אי יש חילוק בין קבלן לפועל בלא מוצא עצמו להשתכר

במנחת פיתים חו"מ סימן של"ג (סעיף א') כ' שאע"פ שבלא התחילו במלאכה דין קבלן ופועל שווים לענין חזרה מ"מ לענין שיתחייב לשלם מפני שאין מוצאים עתה להשתכר לא שייך לחייבו בקבלן שהרי קבלן אינו קשור לזמן מסוים והיה יכול לקבל עוד קבלנות עיי"ש. ובפ"ח שכירות פ"י ס"ד בהערות שם (אות ט') דן בזה במזמין מלאכה אצל אומן וחזר בו בעה"ב אם צריך לשלם לו.

ועיי"ש מה שכתב בזה לחלק בין קיבל עליו מלאכה קלה או מלאכה גדולה כגון עשיית ארון או סופר לכתוב ס"ת וכן שיש לחלק בין קבלן ואומן העושה המלאכה בעצמו לבין קבלן השוכר או מוסר לפועלים אחרים.

בלא קבעו זמן אין תחילת המלאכה קנין

החזו"א ב"ק סימן כ"ג (אות ב') כ' הא דהתחלת מלאכה קנין הוי רק בקצבה זמן אבל בלא קבעו זמן אין התחלת המלאכה קנין, ועי' מש"כ בספרי שו"ת ישיב יצחק ח"א (סי' נ') ובגדר קנין התחלת מלאכה אי גם הליכה למקום המלאכה, ומ"מ בנידון דידן כ"כ כיון

חכמים ובאומדנא שלהן אין להקשות כלל, תדע דתקנת חכמים היא דהא ודאי במוכר סחורה ולא קנו מידו וחזר בו הלוקח אף שהפסיד הסוחר ע"י זה אפ"ה פטור וכאן חייב אלא ודאי דתקנת חכמים היא בפועל.

ואף שהתוס' שם ע"ו ע"ב (ד"ה אין) כתבו דזה לר"מ דמשלם מדינא דגמרי משמע לכאורה מדבריהם דדין גמור הוא נראה דא"א לומר בכוננתם דדין גמור הוא.

ובעיקר הדבר אי חייב משום דבר האבד וכשיטת הרמב"ן והנימוקי יוסף שם ע"י שם בנתיבות מה שכתב בענין זה ממנה"ם שי"ף. ומ"מ בנ"ד דהודיע לו הביטול אין אפי' לתא דתרעומת אפי' הפסיד מלאכה אחרת וכ"ש דעפ"ר לא מבטל האומן מלאכה אחרת רק דוחה לזמן מאוחר יותר.

המשך מהנ"ל - שיטת מרן הד"ח בחיוב חזרת בעה"ב משום דג"מ גם במבטל כיסו ע"פ שי' המרדכי דמהני קבלה להתחייב בגרמא או דהו"ל היוק בגופן - דין קבלן חלוק מפועל - י"פ בלא קבעו זמן אין תחילה המלאכה קנין - שלח שליח לבטל והשליח לא מסר השליחות - איחר האומן והפועל מלבוא ושכר אחר - ועד כמה יכול להתאחר באונס או לא - קיבל שכרו קודם המלאכה וקידש בהם אשה

שיטת הד"ח ביסוד חיוב בעה"ב בדבר האבד (א) דהו"ל היוק בגופן (ב) או משום דהתחייב עצמו

ובעיקר קושית הקצות על תוס' בטעם החיוב משום דג"מ והלה הוי רק מבטל כיסו דפטור מרן בשו"ת דברי חיים חו"מ ח"א סי' מ"ב (אות א') הקשה עליו מדברי הרמב"ן בכללי דינא דגרמי דכתב איפכא, דכל דינא דגרמי יליף משבת דחייבה תורה (טעם א') וגם בפועלים שמנען מלהשתכר הוי היוק בגופן דגופו הוי ראוי להשתכר ועי' שם בדברי חיים דגם שיטת רש"י כתוס'.

רצה לבטל ההזמנה והמלפון לא חי' זמין ודנתי במקום אחר כשרצה לבטל תזמורת שהזמין מסיבה מוצדקת והמלפון היה תפוס כל הזמן או היה כבוי אי פטור הבעה"ב.

ויש מקומות שהזמין חותם על מסמך הזמנה שמקבל עליו להתחייב על ביטול ההזמנה בכל אופן ובכה"ג הכל לפי תנאו דכל תנאי שבממון קיים ועי' חו"מ סי' כ"ז (סי"א) ובט"ז שם.

קיבל עצמו להתחייב בנרמא

ובעיקר שי' המרדכי בב"ק פ"י (סי' קט"ו) דמהני קבלה להתחייב בנרמא מובא ג"כ בשו"ת דברי חיים ח"א חו"מ (סי' ל"א) וכ"ה לעיל.

ובערך ש"י סימן של"ג (סעי' א') ג"כ מחייב הבעל הבית שגרם הפסד לבעל עגלה מטעם דברי המרדכי, וכ"ה בסי' כסאות לבית דוד (בסימן הנ"ל) ומ"מ יש לחלק בין חי' לו הפסד ממש או רק מניעת ריוח.

שלח שליח אחריו להודיעו על הביטול והשליח פשע ולא מסר השליחות

בשו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים (אות רכ"ב) כתב במי ששכר פועל לילך למקום פלוני ושלח אחריו שליח להחזירו ופשע השליח ולא מסר לו שחייב בעה"ב בשכרו עיי"ש שסיים בצ"ע.

ובעיקר הדין בחזור ללא סיבה ויש דו"ד ביניהם אם היה הפועל יכול למצוא מקום להשתכר או לא הדין דהמוציא מחבירו עליו הראיה והפועל צריך להוכיח שלא מצא מקום להתשכר.

איחר האומן או הפועל לבוא ושכר פועל אחר

ויש לדון כשהפועל איחר לבוא בשעה היעודה למלאכה והלך בעה"ב ושכר פועל אחר דמסברא נראה שאין אפי' דין תרעומת

דאין צורך בו מותר לבטלו וכ"ש אם הודיע לו טלפונית או השאיר לו הודעה בתא קולי.

הזמין רכב לנסיעה ונעשה שינוי בתבנית שעבורו הזמין הנסיעה

בספרי שו"ת ישיב יצחק חי"א (סי' פ"ט) כ' דהיכא שאדם הזמין רכב לנסיעה מסויימת למחרת בבקור ושוב נעשה שינוי בדבר והתבטל הדבר ההוא שעבורו הזמין הנסיעה שרי ליה לבטל הזמנתו ולהודיע לבעל הרכב שלא יבוא ואין לו עליו שום טענה דלא מיבעיא דטענת ממון אין לו אלא אפי' תרעומת אין לו עליו.

ובנ"ד כיון דביטלו טלפונית י"ל אפי' בא אח"כ האומן לביתו פטור דהאומן היה יכול למנוע זאת ע"י שמועת ההודעות כדרך העולם.

לא הלכו עוד ולא הודיע להם בעה"ב הביטול ואינם מוצאים עכשיו להשתכר

ובעוד לא הלכו הפועלים אפי' בלא הודיעו הביטול והיה נשכרים אמש ועכשיו אין מוצאים לשכור א) הגם דשי' השו"ע שם דכשנותן להם שכרם כפועל בטל. ב) אבל הקצוה"ח סי' של"ג (סק"ב) הביא דעת מהר"ם מרוטנברג דס"ל דפטור בכה"ג ומסיק דמספיקא לא מפיקינן ממונא. ולפ"ז בנ"ד בלא"ה יש עוד ספק אם היה לו הפסד בזה או לא ואין יכולין להוציא מבעה"ב ממון ואפי' להחולקים שם דכה"ג יש חיוב על ביטול כיסו כמו שכ' הנחלת צבי מהפ"ת דהיכא דברי היוקא חייב אפי' בביטול כוסו וכמו שכ' הערוה"ש ובחושן אהרן שם. ועי' ג"כ בשו"ת נצח ישראל סי' נ"ב (אות ג').

מ"מ באין הפסד ברור יודו דפטור וכ"ש בנ"ד דהוי רק מניעת הריוח ובפרט שהשאיר לו הודעת ביטול בתא קולי ונודע לאומן על ההתקשרות רק הוא לא עדכן את עצמו, ולכן אפי' תרעומת אין לו עליו.

כמו בתנאים מהו בפשע מהו באנוס אם יכול הלה לקחת ממנו המלאכה וכן בשכיר יום אם פשע ולא עשה מהו שיוכל לדחותו משמע דלא, דרק בטבחא ואינך ולא באחרים וכ"ש בנאנס אך בבאו בעודו אנוס למנות אחר נראה דשפיר דמי עיי"ש.

המורם מכל הנ"ל

בעיקר דין זה קיי"ל דהשוכר את הפועל או את האומן וחזרו בו בעה"ב או הפועל קודם התחלת המלאכה אין להם אלא תערומת בשביל הטורח, וי"פ דאין בזה משום מחוסר אמונה כשחזרו משום תועלת או משום שינוי השער או שאין להם שוב צורך בזה וכדו'.

ובמקום דלא שייך שינוי דעת וטרחו וחזרו בו קודם להתחלת המלאכה אם מוצאים להשתכר עצמם אין חשש בחזרה, ומ"מ בתרי תרעי אי יש בהם משום חיסור אמנה (א) שיטת הרמ"א דיש בו (ב) והב"ח נסתפק לדינא בזה. ומ"מ באין כאן טירחא ומוצאים אחר להשכיר עצמם כתב הש"ך דאפי' תערומת אין לו עליו.

ובשטמ"ק שם כתב אפי' במקום שיש תערומת כשחזרו בו בעה"ב גם בליכא פסידא מ"מ אם יש אמתלא ברירה וטעם רב שחוזר אין כאן לתא דתערומת ולפי הסבר הקצות באין לו צורך עוד ולפ"ז דון מינה ומינה דבנדון דידן ג"כ דהבע"ב לא היה צורך עוד באומן כיון דהמכונה חזרה לעבוד כרגיל וביותר בנידון דידן שהבעה"ב התקשר והודיע בתא קולי שביטל ההזמנה כפי המקובל והאומן הגם שידע שיתקשר לא טרח לשמוע את התא קולי לשמוע הביטול אין לתא דתרעומת עליו וכ"ש חיוב ממון אין כאן.

טעם חיוב בחזרת בהע"ב כשאין להם עוד להתשכר

הפוסקים עמדו בזה למה חייב הלא לא דויקו בידים. א' שיטת התוס' דטעם החיוב

דמה היה עליו לעשות ואפי' שלא בדבר האבוד מסתבר שאין עליו להמתין ובפרט כשהוא מסופק אם ואימתי יבוא ואפשר שאף לאחר קנין יכול לחזור דהוי כקנין בטעות ועוד שגם הזמן הוא חלק מתנאי השכירות וכשאיחר הרי נתבטל התנאי והשכירות ועי' פרק י"ג (סעיף ד') ומ"מ נראה שאם איחר באמצע זמן השכירות אינו יכול לסלקו אלא כדין פועל המתרשל כ"כ בפ"ח שכירות פ"י (אות ח'), ועמש"כ בסמוך ממהרי"ל דיסקין בזה.

אומן שקיבל שכרו קודם ולפני עשיית המלאכה קידש בו אשה

בשו"ת חקרי לב אהע"ז (סימן כ"א) דן במי שנתן לאומן לעשות מלאכה והקדים לו שכרו וקודם שהתחיל במלאכה קידש אשה במעות אלו דאפשר שאע"פ שלבסוף עשה המלאכה כיון שבשעת קידושין לא נעשתה המלאכה ה"ז כקידש במעות של אחרים דאינה מקודשת.

ובעיקר דין הנ"ל יש לדון בכל דבר לגופו של ענין דשכיחי מאוד דהטכנאי של החברה מקבל עבודת יומית של כל האיזור וקורא שאצל אחד מתאריך התיקון ובוהמ"ז בעידן התקשורת צריך להתקשר אליו או לחברה לסיבת האיחור.

קבלן שלא קבע זמן עד כמה יכול להתעכב

ועי' בשו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים (אות רט"ו) דכ' נסתפקו בקבלן בלא קבע לו זמן עד מתי יוכל להשתמש לעשות המלאכה ועי' סוף סי' י"ב ואם יש בזה זמן ב"ד ל' יום ובנאנס פחות מל' יום עי' תפ"ל מ"ס שפ"א כתב שאינו יכול להוציא ממנו ועכ"פ זמן בעי' ואולי לפי ראות עיני ב"ד.

קבע לו זמן ונתעכב באונס או כפשיעה
ובקבע זמן מהו אי נימא דינו לעיכובא

במלאכה קבלן ופועל שוין מ"מ לענין חזרה שיתחייב באין מוצאים להשתכר כיון שהקבלן אינו קשור לזמן מסוים לא שייך לחייבו שהיה יכול לקבל עוד מלאכות, ויש מחלקים בקבלן בין קיבל עליו מלאכה קלה או מלאכה גדולה כגון לכתוב ס"ת, או בין קבלן שאין עושה מלאכה בעצמו רק שוכר פועלים אחרים.

ושיטת החזו"א בלא קבעו זמן אין תחלת המלאכה קנין, ודנו הפוסקים בגדר קנין אי גם הליכה למקום המלאכה מהני, ובספרי ישיב יצחק חז"א דנתי באחד שהזמין רכב לנסיעה והתבטל הסיבה שעבורו הזמין אי יש בו דין תערומת לבטל ההזמנה.

שוב אשוב הגם דיש חילוק באם הלכו או לא ולא הודיע להם הביטול ואינם מוצאים להשתכר אי חייב כ"ז בכרי הזיקא אבל באין הפסד ברור או יש רק מניעת הריחוק ובפרט אי מודיע לו בבוקר בתא קולי הודעת ביטול הגם שהאומן לא עדכן את עצמו אפי' תערומת אין לו עליו חוץ ממקומות שהזמין חותם על מסמך ההזמנה שמקבל עליו להתחייב על ביטול ההזמנה בכ"א ובמקום אחר הבאתי מה שדנו האחרונים כשהזמין רצה להודיע לו טלפונית על ביטול ההזמנה ולא היה זמין.

שלח שליח לבטל והשליח לא מסר השליחות

מהרי"ל דסקין כתב דאם פשע השליח ולא מסר לו השליח מסתבר שהבעה"ב חייב בשכרו, מ"מ מסיים שם בצריך עיון.

איחר הפועל או האומן לבוא

וכן דן שם באיחר האומן לבוא ושכר לו אומן אחר אי חייב ונסתפק שם עד כמה זמן יש להמתין עליו, וכתב שגם הזמן הוא חלק מתנאי השכירות וכשאיחר ביטל התנאי וכ"ז קודם התחלת המלאכה אבל איחור באמצע זמן השכירות אין יכול לסלקו, וכתב שם

דקיי"ל כר"מ דדאין דדג"מ ולכן חייב כפועל בטל. ב' אבל הקצות הק' עליהם דקיי"ל דהמבטל כיסו של חברו פטור דהוי גרמא.

ושיטת הקצות דטעם החיוב דאדם שהזיק דחייב ד' דברים ואחד מהם שבת וכאן גורם לו שבת וחייב, ולפי"ז יש חילוק דכ"ז בשכר פועל למלאכה אבל בשכר בהמותיו ולא התחיל במלאכה אפי' אין מוצאים להשתכר אין דין שבת בבהמה ופטור.

ג' אבל המחנ"א דייק מהפוסקים דאין חילוק בין שכר אדם לבהמה והכל בשכר אדם נחשב וחייב מדינא דגרמי. וכן כתב הנחלת צבי בכרי הזיקא מיקרי גרמי' וחייב, ומ"מ שיטת הקצות דעל מניעת הריחוק פטור אפי' בדבר האבוד כ"ז שלא התחיל במלאכה דאין בו קנין כלל וכתב דדינא דגרמא לא חייב בד' דברים רק בנזק, ורק בהתחיל במלאכה דזה קנין שכירת פועלים אסור לחזור בו.

וכתבו הפוסקים דלהלכה לא קיי"ל כהקצות דדעת יחיד הוא וי"א דאפי' טענת קים לי לא שייך. ובעיקר הדין שיטת התוס' בטעם החיוב דדג"מ גם הנתיבות העיר עליהם דלאו דינא דאורייתא היא אלא תקנת חז"ל בזה לחייב בפועל.

שיטת הד"ח בישוב שיטת התוס' - יסוד החיוב

הד"ח בתשובותיו כתב ליישב קושית הקצות על התוס' עפ"י הרמב"ן דכל דינא דגרמא יליף משבת שחייבו תורה וכמ"כ בפועלים שמנעם מלהתשכר הוי כהזיק בגופן דגופו ראוי להשתכר עוד טעם כתב הד"ח לחייב הבעה"ב ע"פ שיטת המרדכי שמהני קבלה להתחייב בגרמא וזה טעם שחייב הפועל בדבר האבוד וכ"כ המחנ"א והמהרי"ט.

אי יש חילוק בין קבלן לפועל בזה

כתב המנחת פתים הגם שקודם שהתחילו

תבנא לדינא

בנידון דידן כיון שהודיע לטכנאי כמקובל את הביטול בתא קולי וידע שהתקשר אליו רק הטכנאי לא עדכן את עצמו לשמוע את הודעת הביטול וכ"ש באין ברי היזקא ובפרט בקבלן שאין קשור לזמן לקבל מלאכות אחרות אפי' תרעומת אין עליו וגם אין בו משום מחוסר אמונה ומכ"ש דתביעת ממוץ אין עליו.

בקבע לו זמן ונתעכב באונס או בפשיעה אי יש לחלק בזה ומ"מ בעודו אנוס יכול למנות אחר (עיי"ש לשונו קצ"ע).

אומן קיבל שברו קודם המלאכה וקידש בו אשה

כתב בחקרי לב אע"פ שבסוף עשה המלאכה מ"מ בשעת קידושין הוי ליה קידש במעות שאינו שלו ואינה מקודשת.